

“Het is het waard geweest”

Henk Smeets:
een leven
lang in de
historie,
bekroond in
De Petrus

Henk Smeets in De Petrus waar verschillende organisaties samenwonen in één gebouw. (Foto: Jac. Biemans)

“Honderdduizend bezoekers in 22 weken,” lacht historicus Henk Smeets met enige trots als hij het over De Petrus heeft. De herbesteding van de negentiende-eeuwse hoofdkerk van Vught is geslaagd. Na zijn pensionering stortte Smeets zich vol overgave op de geschiedenis van zijn geboorteplaats. In 2006 nam hij het initiatief tot de oprichting van de Stichting tot behoud van de Petruskerk. Ook werd hij voorzitter van het Vughts Museum. Een gesprek met de bevolgen Henk Smeets over zijn achtergrond, zijn strijd voor behoud en herbesteding van de Vughtse Petruskerk en het bijzondere resultaat daarvan.

Limburgse familie in Vught

Henk Smeets (1943) stamt uit een echte Vughtse familie. Zijn familienaam verradert natuurlijk een Limburgse herkomst. “Een van mijn voorouders kwam zo’n tweehonderd jaar geleden vanuit het Zuid-Limburgse Stein naar ‘s-Hertogenbosch om daar sergeant in het garnizoen te worden,” vertelt Henk. De familie woont dus al lange tijd in de omgeving van de hertogstad en Henks voorouders waren in de negentiende en twintigste eeuw vooral als ambtenaar actief: van de stedelijke belastingen in Den Bosch, de gemeentepolitie en het gevangeniswezen.

Grootvader Smeets legde met de bouw van een huis de basis in Vught. Hij was ambtenaar bij de provincie en maakte met collega-commies Cleerdin onder leiding van griffier Wagenaar de eerste opzet tot ontsluiting van het provinciaal archief. Voor de oorlog heeft hij jarenlang de *Provinciale Almanak voor Noord-Brabant* geredigeerd. Vader Smeets was eveneens ambtenaar, maar bij justitie, daarnaast was hij raadslid en later wethouder in Vught. Hij trouwde in 1942, in hetzelfde jaar waarin Henks oudoom, de bekende revolutionair-socialist Henk Sneevliet, door de Duitsers werd geëxecuteerd. “Enigszins vreemd, maar zo zie je dat de wereld doordraait,” constateert Henk nu.

Henk is niet naar deze oudoom, maar naar zijn grootvader Hendrik Smeets vernoemd. Hij is de oudste in het grote gezin Smeets, dat uit drie jongens, gevolgd door zes meisjes bestaat. “Mijn moeder dacht dat ze geen meisjes kon krijgen, en toen kreeg ze er zes,” lacht Henk. Zijn broer Jan Smeets, de bekende toneelconsulent in Brabant, is de enige hiervan die is overleden.

Student en democratie

Als oudste zoon begon Henk zijn studie aan het kleinseminarie Beekvliet in Sint-Michielsgestel. In de laatste jaren besloot hij dat in het priesterschap toch niet zijn toekomst lag. “Ik heb Beekvliet wel afgemaakt op advies van Bluijssen en mijn eindexamen gehaald,” voegt Henk daaraan toe. Daarna ging hij in militaire dienst. Eind jaren zestig begon hij, in de lijn van zijn vader, zijn studie Rechten aan de Universiteit in Nijmegen. Al snel merkte hij dat het vak Romeins Recht, dus de historische kant, hem het meest aansprak en besloot hij zijn studie Rechten te verruilen voor Geschiedenis. Het revolutiejaar 1968 maakte hij als student mee in Nijmegen. Het was een belangrijke factor in zijn persoonlijke ontwikkeling. Henk Smeets was de eerste student in het bestuur van de Sectie Geschiedenis. “Ik vond dat er meer de-

Interieur van De Petrus. (Foto: Jac. Biemans)

mocratie moest komen, meer betrokkenheid van studenten. Ik was bereid daar dan ook verantwoordelijkheid voor te nemen". Zijn hoogleraar Winkelman was het met die inbreng van studenten als democratische nieuwlichterij niet eens. Op advies van een stafid koos Henk na een bij Winkelman mislukt tentamen er daarom voor om tijdens de vakantie van de hoogleraar bij diens medewerker het tentamen af te leggen. Inmiddels was Henk in 1970 getrouwd met Joke Janssen

Steenberg. Joke en Henk hebben twee dochters en vijf kleinkinderen.

Journalistiek

Naast zijn studie in Nijmegen gaf Henk inmiddels al in deeltijd geschiedenis aan het Sint-Janslyceum in 's-Hertogenbosch. Maar eigenlijk wilde Smeets de journalistiek in. Toen hij redactiesecretaris kon worden van het tijdschrift voor jeugdvragestukken *Jeugd en Samenleving*, greep hij deze kans met beide handen aan. Het blad kwam voort uit een fusie van alle Jeugdraden in Nederland. "Het was interessant, ook omdat de redactie bestond uit allerlei disciplines: psychiaters, sociologen,

historici... Dat slokte me helemaal op, en werd nog erger toen ik later voor Molukkers ging werken," vertelt Henk.

Molukkers in Vught

"Soms gaat je leven anders dan je bedenkt. Dat betekent dat ik heel laat ben afgestudeerd, en wel op een studie over Molukkers in Vught". Naast redactiesecretaris bij het tijdschrift voor jeugdvragestukken was Henk Smeets namelijk in zijn vrije tijd voorzitter van de jeugd- en jongerenraad in Vught. Die raad werd aangesproken door Molukse jongeren uit het Vughtse woonoord Lunetten die problemen hadden met het huisvestingsbeleid van de Nederlandse regering.

Kamp Vught was het laatste Molukse woonoord in Nederland dat nog opgeheven moest worden. De gedwongen verhuizing naar 'gewone' wijken leidde tot opstand onder de Molukkers in Vught. Henk merkte dat de Molukse jongeren slecht op de hoogte waren van hun geschiedenis. Het besluit tot opheffing kwam als een plotseling regeringsbesluit, terwijl al lang geleden beslist was dat ze dit verblijf uit zouden moeten. Daarom heeft hij toen een documentenboek samengesteld voor intern gebruik, dat uiteindelijk tot een publicatie heeft geleid: *Lunetten. Kroniek van een failliet beleid* (Vught 1977).

Dit alles deed Henk in zijn vrije tijd, maar toen CRM-minister Van Doorn (1973-1977) naar Vught kwam om het Molukse woonoord in Vught te bezoeken, kwam Henk in beeld bij het net opgerichte Inspraakorgaan Welzijn Molukkers. Dit adviesorgaan van de regering, bestaande uit Molukkers, had geen bureau en was daardoor volledig mond-dood. Mondjesmaat stond Den Haag uiteindelijk toe om tot een bureau te komen, waarbij Henk de vraag kreeg dit op te zetten. Henk vond echter dat niet hij, maar een Molukker dit moest doen.

Persconferentie van het Inspraakorgaan Welzijn Molukkers. Henk Smeets (r.) naast inspraakorgaanvoorzitter Ritz Mual (midden) (Foto: Otto Tatipikalawan. Archief: Moluks Historisch Museum)

Hij veranderde echter in een paar dagen tijd van gedachten na de gewelddadige beëindiging van de treinkaping in 1977. Hij maakte zich zorgen over de nadruk in het beleid op meer politie en ambtenaren, terwijl volgens hem onmacht aan Molukse kant bestreden diende te worden.

Landelijk actief voor Molukkers

Zo werd Smeets als hoogste medewerker verantwoordelijk bij dit Molukse adviesorgaan. Zijn werk betrof enerzijds kadervorming, het organiseren van verbanden in de Molukse samenleving en anderzijds belangenbehartiging bij bestuur en politiek. Daarbij werd niet eenzijdig gekeken naar de Molukse wens alleen maar naar parallellen in de Nederlandse samenleving waar de Nederlandse overheid een standpunt over had ingenomen. Dan werd gekeken hoe die gebruikt konden worden

Henk Smeets (r.) in debat met minister Rita Verdonk bij de presentatie van 'In Nederland gebleven'. In het midden: co-auteur Fridus Steijlen. (Foto: Moluks Historisch Museum)

om hetzelfde bij Molukkers te realiseren. "Uiteindelijk ben ik mijn hele leven in dienst van Molukkers geweest," lacht Henk.

Na de jaren bij het adviesorgaan (1977-1986) was hij van 1986 tot zijn pensionering in 2006 actief bij het Moluks Historisch Museum, met het opzetten en als directeur. Hij beëindigde zijn professionele leven met het boek *In Nederland gebleven* over Molukkers in Nederland, dat hij samen met Fridus Steijlen schreef in opdracht van minister voor integratie Roger van Boxtel. Het is tot op heden het enige boek over de Molukse geschiedenis op landelijk niveau dat gebaseerd is op archiefonderzoek.

Steijlen is overigens nu de eerste hoogleraar Molukse geschiedenis, een geschiedenis die veel kan betekenen voor het huidige integratiedebat. Ten aanzien van de Molukkers is er immers sprake van een "volstrekt mislukt integratieproject van de Nederlandse overheid," betoogt Henk. "Ten eerste omdat de Molukkers bij aankomst vanaf 1951 collectief ontslag uit het leger kregen op geconstrueerde gronden. Het was een smoes omdat men niet zoveel gekleurde soldaten bij de krijgs-

macht wilde." Minister Van Boxtel heeft hiervoor bij de 50-jarige herdenking zijn excuses namens de regering aangeboden. Ten tweede wilde men aanvankelijk bewust geen integratie, en hield men de Molukkers heel lang weg van de Nederlandse samenleving, terwijl dat die eerste jaren heel goed had kunnen gebeuren. Later werd integratie juist weer verplicht.

Het verzet van de Molukkers was met name tegen de Nederlandse maatregelen die het burger-zijn en niet het militair-zijn benadrukten. De achterstanden van de tweede generatie in onderwijs en op de arbeidsmarkt waren een 'hoofdpijndossier'. De nu weer in de actualiteit staande kapingen waren toen uitingen van dat mislukte integratieproces.

Terugkijkend op Henks werk is het bijzonder dat de Vughtenaar vanuit zijn vrijwilligersactiviteiten in zijn geboorteplaats die zo'n belangrijke Molukse gemeenschap kent, uiteindelijk zijn hele carrière landelijk actief is geweest voor Molukkers in Nederland.

Historisch Vught roept

Na dit werkzame leven in de welzijnssector, keerde Henk terug naar de Vughtse geschiedenis. Hij werkte al langer mee aan publicaties als de Vughtse historische reeks toen zich hier in 2005, kort voor zijn pensionering en ongeveer tegelijkertijd, twee belangrijke historische projecten aandienen. Twee bijzondere Vughtse gebouwen dreigden in de nabije toekomst gesloopt te worden. Barak 1B in het Molukse woonoord Lunetten was de laatst overgebleven houten loods van het voormalige 'Konzentrationslager Herzogenbusch', het enige SS-concentratiekamp van ons land.

Samen met Jeroen van den Eijnde, directeur van Nationaal Monument Kamp Vught en anderen zette Henk zich vijf jaar lang in om de bouwvallige barak te redden, te restaureren en een passende

bestemming te geven. Nu vormt barak 1B een onderdeel van het Nationaal Monument Kamp Vught en staat hier in prachtig verbeelde verhalen de beladen geschiedenis van deze plek centraal. De expositie bestrijkt vier periodes: het concentratiekamp (1943-1944), het opvangkamp voor Duitse burgerevacués uit het grensgebied (1944-1945), het interneringskamp voor NSB'ers, al dan niet ten onrechte van collaboratie verdachte Nederlanders en Rijksduitsers (1944-1949) en het woonoord 'Lunetten' voor Molukse ex-KNIL-militairen en hun gezinnen (1951-heden). In de met vereende krachten geredde barak 1B komen de lotgevallen samen van tienduizenden mensen die in de afgelopen vijfenzeventig jaar noodgedwongen op deze plaats verbleven.

Een monument gered van de ondergang

Met het tweede gebouw dat om aandacht vroeg liep het allemaal niet zo voorspoedig. De midden in het dorp Vught gelegen, uit 1884 daterende r.k. Sint-Petruskerk van architect Carl Weber, werd in 2005 aan de eredienst onttrokken. "Op Oudejaarsavond 2005 sprak ik op een familiebijeenkomst accountant Cor van der Steen over de sluiting van de kerk," herinnert Henk zich. Die sluiting was mede ingegeven door vallende stukjes kalk en steen uit de gewelven.

De vrees bestond bij beide heren dat de sluiting wel eens het begin van het einde van het beeldbepalende rijksmonument zou kunnen betekenen. Daarop nam Henk het initiatief tot oprichting, samen met welgekozen anderen, van de Stichting tot behoud van de Petruskerk. Aanvankelijk met nogal wat verzet van de zijde van het kerkbestuur. Het herbestemmen van voormalige kerkgebouwen was in het bisdom op dat moment immers een gevoelige zaak. "Eerste opdracht was: kunnen wij een herbestemming bedenken die in de ogen van

Molukse geschiedenis in Barak 1B (Foto: Jan van de Ven)

de bisschop van 's-Hertogenbosch aanvaardbaar is en een architect vinden die voldoende naam heeft om het bisdom te imponeren?" stelt Henk. Allereerst werden passende toekomstige gebruikers gezocht en gevonden: de Vughtse bibliotheek, de muziekschool en het Vughts Historisch Museum. Henk: "Het was in deze tijd dat ik ook in het bestuur van het Vughts Historisch Museum rolde, dat gevestigd was in een voormalige maaldierij aan de Taalstraat."

Als architect voor het Petrusproject werd de om zijn succesvolle herbestemmingen bekendstaande 'lokale' (Essche) architect Hubert-Jan Henket aangetrokken. Begin 2007 oordeelde bisschop Hurkmans positief over de Vughtse plannen, die hij als een waardevol proefproject zag waar andere parochies met rijksmonumentale kerkgebouwen hun vruchten van konden plukken. Bij herbestemming mocht niets zich verzetten tegen het sacrale karakter van het gebouw en werden een pure theaterfunctie en horeca-activiteiten niet toegestaan.

Tijdens de restauratie van DePetrus stond Henk iedere week op de steiger. (Foto: Vughts Museum)

Een moeilijk proces

De stichting had een belangrijke hobbel genomen, nu kon men verder. Tijdens een drukbezocht symposium in het Vughtse theater werden de plannen gepresenteerd en werd er draagvlak onder de bevolking ontwikkeld. Ook werden de nodige financiële middelen gezocht om het project te kunnen uitvoeren.

De organisatie, het beheer en de exploitatie zorgden ruim tien jaar lang voor oponthoud en brachten het project waar partijen in- en uitstapten regelmatig op de rand van een voortijdige stop. Nadat met steun van de Vughtse burgemeester Van de Mortel een aantal Vughtse ondernemers DePetrus BV oprichtten, kon in de jaren 2011-2012 tot restauratie van de kerk worden overgegaan. Het plan-Henk werd losgelaten en de Vughtse architect Michael Bol kreeg de opdracht een nieuw ontwerp te maken.

Inmiddels was Henk voorzitter geworden van het

(nu omgedoopte) Vughts Museum. Dit was tijdelijk dakloos tijdens een van de vele impasses in de herbestemmingsplannen van de Petruskerk. Maar de gemeente en DePetrus boden hulp. Het museum kon daardoor een nieuwgebouwd museumdepot al in gebruik nemen. Samen met de dependance van de Openbare Bibliotheek Den Bosch, de vrijetijdsschichting Anders Bezig Zijn, de Wereldwinkel en Stichting Welzijn Vught bewonen zij nu de multifunctionele Petruskerk.

Verrassende inrichting

Mag de weg erheen veel kopzorgen hebben opgeleverd, het resultaat mag er zijn. Naar plannen van inrichtingsarchitect Jan David Hanrath werd een veelheid aan functies op bijzondere wijze ingepast in het mooie lichte kerkgebouw, dat ook nog als zodanig beleefd kan worden.

Het is een bewuste keuze geweest alle functies in de hele kerk door elkaar heen te verweven. Centraal staan de boekenkasten van de bibliotheek. In de buurt van restaurant Hemels ('lichte horeca') is een leescafé gecreëerd. Verspreid in het schip heeft verder het Vughts Museum een twintigtal 'museumeilanden' die elk een thema uit de Vughtse geschiedenis verbeelden. In het priesterkoor houdt het museum wisselexposities. De wereldwinkel is eveneens in het schip ondergebracht in een praktische, afsluitbare kiosk en verder kent het kerkgebouw nu vergader-, atelier-, cursus- en kantoorruimten. Alle kasten met boeken, museum-inrichting, kinderspeelplekken in het middendeel van de kerk zijn vrijrijbaar, waardoor het centrale deel in een half uur geheel vrij gemaakt kan worden. Een prachtige vondst!

Wauw!

In april van dit jaar werd DePetrus officieel geopend en sindsdien is het een komen en gaan van

'Drama's in Vught' Glas-in-loodraam van Marius de Leeuw (r.) ter herdenking van het Bunkerdrama in Kamp Vught en twee ramen van Jochem van Laarhoven met fotocollages over eerdere drama's: Herculesramp, dood van vijf verkenners, oorlog, pest, jodenvervolgning en ketterjacht. (Foto: Jac. Biemans)

bezoekers. "De opdracht was een sociaal-culturele voorziening, een huiskamer van Vught, ontmoetingscentrum te zijn," zegt Henk. Glunderend: "Daar zijn we in geslaagd. In 22 weken trokken we ruim 100.000 bezoekers."

Smeets was de gangmaker die ondanks alle tegenslagen heeft volgehouden. "Het is het waard," constateert hij nu in de levendige kerkruimte. "Dit is de formule die ons altijd voor ogen heeft gestaan. Samenwerken blijkt te kunnen. De meeste gehoorde reactie van bezoekers is: 'wauw!'. Dat komt ook

omdat de kerk van buiten vrij 'grijs' is en van binnen heel kleurrijk. Door de verlichting is alles één geheel. Belangrijk is de geslaagde synergie tussen het oude kerkgebouw en de nieuwe bestemming. We wilden er samen in en één Petrus worden, en dat is gelukt," legt Smeets tevreden uit.

Met de verkoop van het oude museumgebouw plus fondsen en schenkingen heeft het museum de bijdrage in het bouwen van een geklimatiseerd museumdepot en de vernieuwde inrichting kunnen voldoen. Het museum is er flink op vooruitgegaan. Maar er blijven zorgen. De keuze voor samenwonen in een open gebouw heeft tot gevolg dat er geen entree geheven kan worden voor het museum. Die nieuwe onzekerheid houdt voorzitter Smeets en de zestig vrijwilligers van het kleine museum nu bezig. Maar dan wel in een prachtige ruimte. "De Molukkers uit Vught hebben DePetrus de laatste dagen ook ontdekt," constateert hij tot zijn genoegen. ■

Boek

Henk Smeets schreef een boekje over de geschiedenis en herbestemming van de Petruskerk: *Een uiterst belangrijk experiment. De geschiedenis van de Petrus* (Vught 2018).